

**МОНІТОРИНГ НАДІЙНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПІДПРИЄМСТВА З СУБ'ЄКТАМИ
ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ****Татар М. С.,***к.е.н., доцент, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
m.tatar@khai.edu***Дзюбенко О. В.,***к.т.н., доцент, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
o.dzubenko@khai.edu***Остроушкіна Н. С.,***студентка, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
n.ostrshkn@gmail.com*

У статті розглянуто поняття моніторингу, охарактеризовано види моніторингу за різними класифікаційними ознаками. Запропоновано розглядати моніторинг як постійне, систематичне спостереження за основними кількісними та якісними параметрами діяльності суб'єктів господарювання з елементами аналізу, оцінювання і прогнозування з урахуванням факторів навколишнього, зовнішнього та внутрішнього середовищ. Визначено суб'єктів взаємодії та основні питання, які їх цікавлять, а також інструменти взаємодії. Запропонована методика рейтингового оцінювання доцільності й надійності взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища на основі таких показників як зацікавленість партнера у співробітництві, досвід взаємодії учасників конфлікту, довіра у відносинах з партнером, довгостроковість партнерських зв'язків, оперативність зворотного зв'язку, технічна сумісність, сумісність індивідуальних і колективних цілей, швидкість реакції партнера на зміни, ділова репутація партнера, цінова конкурентоспроможність партнера, конкурентоспроможність партнера за строками виконання замовлення, конкурентоспроможність партнера за якісними параметрами, тіснота взаємозв'язку. Також обов'язково враховувати наявність обладнання та матеріально-технічної бази; наявність працівників відповідної кваліфікації, які мають необхідні знання та досвід; наявність документально підтвердженого досвіду виконання подібних угод; наявність фінансового забезпечення. Запропонована методика дозволить оцінити надійність партнерів, надійність відносин із ними; дасть змогу на підставі результатів рейтингового оцінювання здійснити оптимальний вибір учасників взаємодії, методів організації ефективних і надійних відносин із ними. Визначено рівень ефективності системи моніторингу, суть якого полягає в тому, щоб за найменших витрат на його проведення отримати економію витрат або збільшення доходу внаслідок прийняття рішень на основі результатів моніторингу. Свочасне виявлення кризових ситуацій у взаємодії забезпечується запровадженням ефективних систем моніторингу, здатних структурно реагувати на значну динаміку змін поточної ситуації та функціонувати в умовах інформаційної невизначеності.

Ключові слова: взаємодія, глобальні виклики, зовнішнє середовище, ефективність, моніторинг, партнерство, суб'єкти господарювання

DOI:10.21272/1817-9215.2022.2-17

ВСТУП

Функціонування підприємства як складної відкритої економіко-виробничої системи відбувається в умовах взаємодії із зовнішнім середовищем, яке утворюють заінтересовані сторони, з навколишнім середовищем, якому відповідає екосистема, та з внутрішнім середовищем, основним елементом якого є працівники з властивими їм потребами, інтересами, цілями. В умовах глобальних викликів сучасності, серед яких першочерговими є виклики навколишнього середовища, зокрема екстремальні погодні явища, нездатність адаптації до змін клімату, екологічні катастрофи, викликані людськими діями, на першочерговий план виходить необхідність дослідження взаємодії суб'єкта господарювання з навколишнім середовищем (екосистемою). Військовий стан, а також соціально-поведінкові обмеження, викликані таким глобальним викликом як пандемія, актуалізують дослідження трансформації взаємодії підприємства з зовнішнім середовищем, основними елементами якого є постачальники та покупці, а також інші стейкхолдери, для забезпечення

безперебійності поставок сировини, просування продукції через збутові канали, а також реалізацію різних спільних бізнес-проектів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню теоретичних та практичних аспектів взаємодії підприємства з зовнішніми стейкхолдерами присвячені праці таких авторів як Андреева Н., Балацький О., Белобородова М.В., Бурак І.О., Буркінський Б., Курбатова Ю.Л., Сливка М.М., Струк Н.С., Чумак Г.М., Якимець В. тощо. Однак, недостатньо уваги приділено моніторингу взаємодії підприємства з навколишнім та зовнішнім середовищами, що є важливою проблемою для суб'єктів господарювання в умовах глобальних викликів, вирішення якої дасть можливість забезпечити обґрунтування вибору бізнес-партнера для взаємодії, що підвищить стійкість взаємозв'язків в майбутніх взаємовідносинах, уникнення конфліктів в рамках реалізації державно-приватного партнерства, а також збереження навколишнього природного середовища та зменшення екодеструктивного впливу підприємства на нього.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є удосконалення показників моніторингу надійності взаємодії підприємства з суб'єктами зовнішнього середовища в умовах глобальних викликів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Моніторинг тісно пов'язаний з усіма функціями та етапами управління, тому його сутнісні характеристики можуть бути розглянуті тільки в порівнянні з іншими елементами процесу управління. На сучасному етапі розвитку економічної науки погляди вчених щодо формулювання поняття «моніторинг» є достатньо різноманітними, а часом навіть протилежними за змістом, тому розглянемо спочатку дефініцію «моніторинг» (табл. 1).

Таблиця 1 – Визначення поняття «моніторинг»

Визначення поняття «моніторингу»	Автор
Сукупність прийомів щодо відстеження, аналізу, оцінки та прогнозування соціально-економічних процесів, пов'язаних з реформами, а також збирання, обробка інформації й підготовка рекомендацій стосовно розвитку реформи	Шишкін О.І.
Складова частина управління, проводиться в рамках дослідження, крім спостереження та діагностики, здійснюється аналіз об'єкта, що вивчається	Райзберг Б.А., Азриліян А.Н.
Виконання двох взаємопов'язаних функцій – спостереження й попередження	Реймерс Н.Ф.
Вироблення нових знань про стан системи, у якій відбуваються зміни, з наступним прийняттям управлінського рішення	Подмазін С.І.
Система спостереження, оцінки та прогнозу економічних і соціальних умов, наявних на території	Когут А., Рохчин В.
Безупинне спостереження за економічними (або будь-якими іншими) об'єктами, аналіз їх діяльності як складова частина управління	Галіцин В.К.
Комплексна система спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації про стан економічного об'єкта, яка дає оцінку і прогнозує його зміни, розробляє обґрунтовані рекомендації щодо прийняття управлінських рішень	Єдрінова В. Н.
Один із методів контролю, але контролю не результату, а процесу діяльності, виявлення тенденцій динаміки її розвитку	Березкіна А.В.
Спеціально організоване, систематичне спостереження за станом об'єктів, явищ, процесів з метою їх оцінки, контролю або прогнозу	Плісецький Д.Е.
Безперервне спостереження за станом об'єкта з метою запобігання несприятливим відхиленням щодо найбільш важливих параметрів. Систематичне спостереження за результатами діяльності, їх корекція – суть моніторингу	Побурко Я.О.

Джерело: складено авторами на основі [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12]

З урахуванням вищенаведених визначень, моніторинг пропонується розглядати як постійне, систематичне спостереження за основними кількісними та якісними параметрами діяльності суб'єктів господарювання з елементами аналізу, оцінювання і прогнозування з урахуванням факторів навколишнього, зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Класифікація видів моніторингу за різними класифікаційними ознаками наведена на рис. 1.

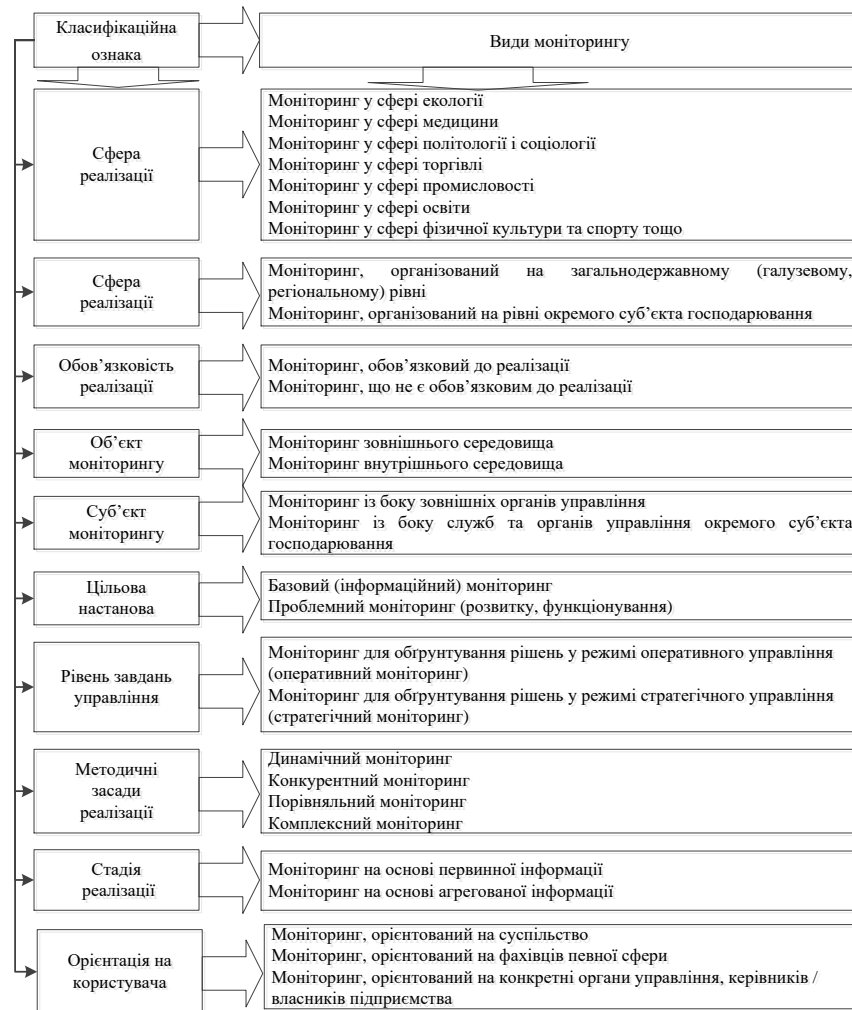

Рисунок 1 – Класифікація видів моніторингу
Джерело: складено авторами на основі [13]

Моніторинг взаємодії суб'єктів господарювання в умовах глобальних викликів навколишнього середовища повинен реалізуватися за рахунок 4Р – елементів (табл. 2).

Таблиця 2 – Елементи взаємодії підприємства в умовах глобальних викликів

Елемент взаємодії	Характеристика
Planet (планета)	захист підприємством природних ресурсів, турбота про стан довкілля та мінімізація негативного впливу на кліматичні зміни
People (люди)	розвиток суспільства, задоволення потреб споживачів; зростання екологічної обізнаності суспільства відображається безпосередньо на поведінці споживачів, які вимагають від виробників екологічно безпечної продукції та послуг
Prosperity (процвітання)	забезпечення економічної ефективності підприємства, досягнення комерційного успіху та отримання прибутку
Partnership (партнерство)	організація взаємовигідної взаємодії із зацікавленими сторонами або стейкхолдерами підприємства

Основні питання, які цікавлять суб'єктів взаємодії та інструменти взаємодії, наведено в табл. 3.

Таблиця 3 – Основні питання, які цікавлять суб'єктів взаємодії під час взаємодії та інструменти взаємодії

Середовище	Об'єкт впливу	Основні питання	Інструменти взаємодії
Навколишнє середовище	Земельні ресурси	Мінімізація екодеструктивного впливу, розробка комплексних планів з питань охорони довкілля, виконання екологічної функції підприємства та держави	Взаємодія підприємства з системою органів управління з охорони навколишнього середовища через офіційне листування, ділові зустрічі, гаряча телефонна лінія
	Водні ресурси		
	Енергетичні ресурси		
	Відходи		
	Повітряний басейн		
	Лісові ресурси		
Внутрішнє середовище	Інші ресурси		
	Кінцеві бенефіціарні власники	Ризики, економічний ефект, операційна ефективність, дотримання кращих міжнародних норм і правил ведення бізнесу	Річний звіт, зустрічі, презентації, загальні збори акціонерів
	Керівництво (менеджмент)	Максимізація прибутку, участь у розподілі прибутку, мінімізація принципал-агент конфліктів	Збори, тематичні семінари, корпоративні заходи, корпоративне видання, анкетування, колективний договір, кодекс корпоративної етики, навчальні тренінги, звернення на гарячу лінію, соціальні мережі
	Персонал (відповідні структурні підрозділи (відділи) з наявними в них працівниками)	Кар'єрне зростання, підвищення кваліфікації, екологічні питання, стабільність (сезонні працівники), безпека праці, дотримання трудового законодавства, соціальний пакет, гідний рівень зарплатні	Збори, тематичні семінари, корпоративні заходи, корпоративне видання, анкетування, колективний договір, кодекс корпоративної етики, навчальні тренінги, звернення на гарячу лінію, соціальні мережі
Зовнішнє середовище	Техніка та технології	Зниження коефіцієнту зносу обладнання, підвищення якості обладнання	Взаємодія працівників з технікою під час виконання посадових обов'язків
	Постачальники	Своєчасні розрахунки, своєчасне виконання зобов'язань, етичне та прозоре ведення бізнесу	Корпоративний сайт, анкетування, презентації, річний звіт, відповіді на претензії, консультації, переговори, інтерв'ю, соціальні мережі, гаряча телефонна лінія
	Покупці / Споживачі	Якість продукції, доступна вартість, своєчасне виконання зобов'язань, етичне та прозоре ведення бізнесу, соціально-екологічний вплив на суспільство	Корпоративний сайт, анкетування, презентації, річний звіт, відповіді на претензії, здійснення післяпродажного сервісу, консультації, переговори, інтерв'ю, корпоративний сайт, соціальні мережі, гаряча телефонна лінія
	Інвестори	Ризики, економічний ефект, операційна ефективність, дотримання кращих міжнародних норм і правил ведення бізнесу	Консультації, корпоративний сайт, річний звіт, участь у конференціях, переговори, ділові зустрічі, соціальні мережі, гаряча телефонна лінія
	Державні органи	Виконання планів, дотримання екологічних, економічних, соціальних законодавчих норм, створення робочих місць, сплата податків, державно-приватне партнерство	Консультації, семінари, офіційне листування, круглі столи, гаряча телефонна лінія
	Конкуренти	Конкурентоспроможність підприємства-конкурента, конкурентоспроможність продукції, доля ринку конкурентів	Річний звіт, соціальні мережі, гаряча телефонна лінія

Середовище	Об'єкт впливу	Основні питання	Інструменти взаємодії
	Посередники	Проекти взаємодії, соціально-економічне партнерство	Переговори, ділові зустрічі, соціальні мережі, гаряча телефонна лінія
	Науково-дослідні установи	Спільні наукові проекти між університетами та науково-дослідними установами та суб'єктами господарювання	Переговори, ділові зустрічі, соціальні мережі, гаряча телефонна лінія
	Фінансово-кредитні установи	Ризики, економічний ефект, дотримання кращих міжнародних норм і правил ведення бізнесу	переговори, ділові зустрічі, соціальні мережі, гаряча телефонна лінія
	Громадські формування	Проекти взаємодії із громадами, соціально-економічне партнерство, сплата податків та зборів, в тому числі орендної плати за землю, вплив діяльності на оточуюче середовище: зберігання відходів, споживання та використання водних ресурсів, споживання енергії, забезпечення безпеки праці та охорони здоров'я, зайнятість кадрів, загрози скорочення тощо, рівні можливості щодо праце влаштування, антикорупційна політика	Конференції, круглі столи, соціальні та благодійні програми, публікації у ЗМІ, друківані матеріали (плакати, буклети), зворотній зв'язок через сайт компанії, гаряча телефонна лінія, зустрічі на корпоративних святах, акціях
	ЗМІ	Представлення об'єктивної, повної, достовірної інформації про діяльність	Річний звіт, зустрічі, презентації, корпоративний сайт, бухгалтерські звіти, участь у конференціях, соціальні мережі
	Інші контактні аудиторії	Участь в спільних проектах, взаємодія у вирішенні різних питань	Публікації у ЗМІ, друківані матеріали (плакати, буклети), зворотній зв'язок через сайт компанії, гаряча телефонна лінія.

Джерело: розроблено авторами

У статті пропонується моніторинг доцільності взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища шляхом встановлення кваліфікаційної відповідності потенційного партнера, що визначається наступними критеріями: наявність устаткування й матеріально-технічної бази; наявність працівників відповідної кваліфікації, які мають необхідні знання й досвід; наявність документально підтвердженого досвіду виконання аналогічних договорів; наявність фінансової забезпеченості. В результаті проведення результативної оцінки доцільності взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища, відповідно якій, менеджери будуть мати змогу приймати обґрунтовані рішення щодо подальших відносин з партнером.

Моніторинг доцільності й надійності взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища пропонується здійснювати на основі розробленої системи показників, що наведено в табл. 4.

Таблиця 4 – Показники моніторингу доцільності й надійності взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища

Показник	Бальні оцінки				
	0	0,25	0,5	0,75	1
Зацікавленість партнера у співробітництві	Зацікавленість у партнерстві відсутня, уникнення пропозицій агента	Невисокий інтерес до співробітництва	Наявні деякі спроби встановлення відносин;	Зацікавленість у партнерстві, готовність до надання необхідних даних	Висока зацікавленість у партнерстві; спроби створення єдиного простору взаємодії
Довіра у відносинах з партнером	Обґрунтована недовіра	Тимчасова недовіра	Нейтральне відношення	Повна довіра	Повна взаємодовіра, наявність тісної ділової співпраці

Показник	Бальні оцінки				
	0	0,25	0,5	0,75	1
Досвід взаємодії учасників конфлікту	Досвід не подолання розбіжностей; негативна емоційна взаємодія	Досвід не подолання розбіжностей і «недомовленості»	Досвід подолання розбіжностей відсутній	Позитивний досвід успішного подолання розбіжностей	Позитивний досвід між фірмових відносин, відсутність розбіжностей
Довгостроковість партнерських зв'язків	Не було раніше партнерських зв'язків	Партнерські зв'язки тривають впродовж місяця	Партнерські зв'язки тривають до року	Партнерські зв'язки тривають від 1 до 3 років	Партнерські зв'язки тривають більше 3 років
Оперативність зворотного зв'язку	Відсутність контакту	Низька оперативність	Помірна швидкість реакції на контакт	Висока швидкість реакції на контакт	Дуже висока оперативність в реакції на контакт
Технічна сумісність	Партнер має значно нижчу кваліфікацію Гірша технічна база	У разі розпочатого співробітництва контрагент готовий до вирішення проблем	Для роботи на наявному технічному обладнанні не вистачає спеціалістів	Відмінні технічні характеристики обладнання й кваліфікований персонал	Постійне вдосконалення технічної бази, перенавчання персоналу
Сумісність індивідуальних і колективних цілей	Цілі діяльності суперечать цілям суб'єктів взаємодії	Цілі діяльності переважно не сумісні	Часткова сумісність деяких цілей	Часткова сумісність більшості цілей	Повна сумісність індивідуальних і колективних цілей
Швидкість реакції партнера на зміни	Швидкість реакції партнера на зміни та адаптація відсутні	Швидкість реакції партнера на зміни та адаптація низькі	Швидкість реакції партнера на зміни та адаптація середні	Швидкість реакції партнера на зміни та адаптація високі	Швидкість реакції партнера на зміни та адаптація дуже високі
Ділова репутація партнера	Інформація про партнера відсутня	Незначні повідомлення й реклама	Обізнана торговельна марка	Партнер користується повагою на більшості стратегічних зонах господарювання	Партнер користується глобальною повагою у світі
Цінова конкурентоспроможність партнера	Найвища ціна серед пропозицій конкурсних торгів	Друга позиція після найвищої ціни серед пропозицій конкурсних торгів	Середня ціна серед пропозицій конкурсних торгів	Друга позиція після мінімальної ціни серед пропозицій конкурсних торгів	Мінімальна ціна серед пропозицій конкурсних торгів
Конкурентоспроможність партнера за строками виконання замовлення	Максимальний строк виконання замовлення	Друга позиція після максимального строку виконання замовлення	Середній строк виконання замовлення	Друга позиція після мінімального строку виконання замовлення	Мінімальний строк виконання замовлення
Конкурентоспроможність партнера за якісними параметрами	Невідповідність якості серед пропозицій, що надійшли на розгляд	Четверта позиція після найкращого показника якості серед пропозицій, що надійшли на розгляд	Третя позиція після найкращого показника якості серед пропозицій, що надійшли на розгляд	Друга позиція після найкращого показника якості серед пропозицій, що надійшли на розгляд	Найкращий показник якості серед пропозицій, що надійшли на розгляд
Тіснота взаємозв'язку	Досвід спільного виконання замовлення відсутній	Разове спільне виконання замовлень без наявності історії співпраці	Виконання від 2- 3 спільних проектів з наявністю історії співпраці	Виконання від 3-5 спільних проектів з наявністю історії співпраці	Виконання більше 5 спільних проектів з наявністю позитивної історії співпраці.

Джерело: розроблено авторами на основі [15]

За результатами рейтингового оцінювання доцільності партнерських відносин об'єкти досліджень можна розділити на чотири групи, належність до яких стане базою для наступного етапу – вибору ділового партнера (табл. 5).

Таблиця 5 – Вибір стратегії управління взаємодією за показником доцільності й надійності взаємодії

Номер групи та діапазони	Назви груп за надійністю	Стратегії управління взаємодією
1 група [1;0,74]	Абсолютна надійність партнера	Формування стратегічних союзів, організування відносин з партнером на основі повної довіри, встановлення довготривалих партнерських взаємозв'язків, формування спільних інформаційних мереж, використання взаємних компетенцій, експертиз, передавання продукції під реалізацію, високі роздрібні знижки, угоди на пільгових умовах, премії, спільна реклама і експонування продукції
2 група [0,75;0,49]	Висока надійність партнера	Формування партнерських відносин, оцінювання рівня їх надійності, обмін інформацією та інтелектуальною власністю, використання взаємних компетенцій, експертиз, передавання продукції під реалізацію, застосування знижок, угод на пільгових умовах, премій, спільної реклами і експонування продукції
3 група [0,5;0,24]	Середня надійність партнера	Формування довготривалих відносин, контролювання рівня надійності цих відносин, застосування заходів регулювання цих відносин, використання застав або гарантій банку; створення відділу, який намічає спільні комерційні цілі, рівень необхідних запасів, розробляє рекламні кампанії, методи розподілу продукції
4 група [0,25;0]	Низька надійність партнера	Систематичний контроль чіткого дотримання договірних зобов'язань, використання передоплати, застосування гарантій, пошук партнера із вищим рівнем надійності. У деяких випадках розірвання партнерських відносин і пошук партнера із вищим рівнем надійності.

Джерело: розроблено авторами на основі [15]

Апробація методики моніторингу доцільності й надійності взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища на прикладі ПРАТ «ПІВНІЗК», яке займає першу позицію в ТОП-100 рейтингу за даними Міндовкілля «ТОП-100 найбільших підприємств-забруднювачів», що сформовано на підставі даних офіційної статистики за результатами поданої суб'єктами господарювання звітності про обсяги скидів стічних вод, викидів в атмосферне повітря та утворення відходів. Підприємство займається добуванням залізних руд, виробляє переважно обкотиші, концентрат, що використовуються в металургійному виробництві (табл. 6).

Таблиця 6 – Апробація методики моніторингу доцільності й надійності взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища ПРАТ «ПІВНІЗК»

Показник	ПАТ «Дніпровський металургійний завод імені Комінтерну»		
	ПАТ «Дніпровський металургійний завод імені Комінтерну»	АТ «Дніпровський завод прокатних валків»	ВАТ «Краматорський металургійний завод імені Куйбишева»
Зацікавленість партнера у співробітництві	1	0,75	0,5
Досвід взаємодії учасників конфлікту	1	0,5	0,5
Довіра у відносинах з партнером	1	0,75	0,5
Довгостроковість партнерських зв'язків	1	0,75	0,5
Оперативність зворотного зв'язку	1	1	1
Технічна сумісність	0,75	0,5	0,25
Сумісність індивідуальних і колективних цілей	1	0,75	0,5
Швидкість реакції партнера на зміни	0,75	0,5	0,25
Ділова репутація партнера	1	0,75	0,75

Показник	ПАТ «Дніпровський металургійний завод імені Комінтерну»	АТ «Дніпровський завод прокатних валків»	ВАТ «Краматорський металургійний завод імені Куйбишева»
Цінова конкурентоспроможність партнера	0,75	0,5	0,5
Конкурентоспроможність партнера за строками виконання замовлення	1	0,75	0,5
Конкурентоспроможність партнера за якісними параметрами	0,75	0,5	0,5
Тіснота взаємозв'язку	1	0,75	0,5
Загальна кількість балів	12	8,75	6,75

Джерело: розраховано авторами

Отже, результати моніторингу доцільності й надійності взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища показали, що найбільш надійним партнером для взаємодії є ПАТ «Дніпровський металургійний завод імені Комінтерну». Запропонована методика дасть змогу оцінити надійність партнерів, надійність відносин із ними; на підставі результатів рейтингового оцінювання здійснити оптимальний вибір учасників взаємодії, методів організування ефективних і надійних відносин із ними.

Надалі визначимо рівень ефективності системи моніторингу, який полягає в тому, щоб за найменших витрат на проведення моніторингу отримати економію витрат або збільшення доходу внаслідок прийняття рішень на основі результатів моніторингу, на підставі показників, наведених в табл. 7.

Таблиця 7 – Показники оцінювання ефективності системи моніторингу взаємодії суб'єктів господарювання в умовах глобальних викликів

Показник	Формула обчислення	Характеристика	Нормативні критеріальні значення	Характеристика управлінського рішення
Ефективність системи моніторингу (Е)	$E = \Delta V1 + \Delta V2 / B$, де $\Delta V1$ – зменшення витрат підприємства внаслідок проведеного моніторингу, грн; $\Delta V2$ – збільшення доходів, отриманих внаслідок проведеного моніторингу, грн; B – витрати на проведення моніторингу, грн	Характеризує рівень ефективності витрат на проведення моніторингу	>0, збільшення	Управлінське рішення приймається в системі управління підприємством та спрямоване на оптимізацію витрат
Коефіцієнт використання результатів моніторингу в процесі прийняття управлінських рішень (К)	$K = N_{ум} / N_{у}$, $N_{ум}$ – кількість управлінських рішень, прийнятих на підставі даних моніторингу; $N_{у}$ – загальна кількість управлінських рішень	Характеризує рівень використання результатів моніторингу у розробленні та прийнятті управлінських рішень	[0-1], збільшення	Управлінське рішення формується в системі управління моніторингом та спрямоване на забезпечення функціонального призначення моніторингу.

Джерело: складено авторами на основі [16]

Проведення моніторингу – досить затратний процес, який включає в себе як витрати на впровадження, так і витрати на проведення моніторингу.

Моніторинг взаємодії суб'єктів господарювання в умовах глобальних викликів проводять переважно із застосуванням документації на електронних носіях. Такі витрати необхідно розраховувати, взявши до уваги форму організації моніторингу

економічних показників результативності підприємства. Специфіку розрахунку витрат на проведення моніторингу можна побачити у табл. 8.

Таблиця 8 – Розрахунок витрат на проведення моніторингу взаємодії суб'єктів господарювання в умовах глобальних викликів

Форма організації моніторингу	Розрахунок витрат на проведення моніторингу
Запровадження додаткових обов'язків існуючого персоналу у вигляді спеціальних завдань	$B = \Sigma T * (ЗП * (100 + \%ССВ) / 100),$ де В – витрати на проведення моніторингу, грн Т – час, витрачений на проведення моніторингу, год; ЗП – тарифна ставка, грн/год; %ССВ – відсоткова ставка єдиного соціального внеску, %
Створення спеціалізованих груп для проведення моніторингу в межах існуючих підрозділів	
Створення окремого підрозділу	
Залучення аутсорсингової компанії	$B = Вд,$ де Вд – вартість проведення моніторингу згідно договору між підприємством та аутсорсинговою компанією (не включаючи непрямі податки), грн
Комбінована форма організації із залученням фахівців аутсорсингових компаній та працівників підприємства	$B = Вд + \Sigma T * (ЗП * (100 + \%ССВ) / 100).$

Джерело: розроблено авторами на основі [16]

Враховуючи необхідність скорочення витрат підприємства, особливо в умовах кризового стану внаслідок пандемічного спаду виробництва та соціально-поведінкових обмежень, викликаних пандемією, а також воєнного стану в Україні, створення окремого підрозділу, що здійснюватиме моніторинг взаємодії, вважаємо недоцільним, тому пропонується покладання обов'язків здійснення моніторингу шляхом запровадження додаткових обов'язків існуючого персоналу у вигляді спеціальних завдань.

$$B = \Sigma T * (ЗП * (100 + \%ССВ) / 100),$$

$$ЗП = 16 \text{ год (2 дні на тиждень)} * 4 \text{ тижні} * 90 \text{ грн/год} * 12 \text{ міс} = 69120 \text{ грн.}$$

$$ССВ = 15206,4 \text{ грн}$$

$$B = 69120 + 15206,4 = 84326,4 \text{ грн на рік.}$$

де В – витрати на проведення моніторингу, грн

Т – час, витрачений на проведення моніторингу, год;

ЗП – тарифна ставка, грн/год;

%ССВ – відсоткова ставка єдиного соціального внеску, %.

Ефективність моніторингу взаємодії в умовах глобальних викликів та соціально-поведінкових обмежень:

$$E = \Delta V1 + \Delta V2 / B = 550500 + 1971365 / 84326,4 = 29,9.$$

де $\Delta V1$ – зменшення витрат підприємства внаслідок проведеного моніторингу, грн;

$\Delta V2$ – збільшення доходів, отриманих внаслідок проведеного моніторингу, грн; В – витрати на проведення моніторингу, грн.

Отже, ефективність проведення моніторингу взаємодії в умовах глобальних викликів та соціально-поведінкових обмежень складає 29,9%, що означає, що підприємство отримає додатково доходів внаслідок моніторингу на суму 1971365 грн, також моніторинг дозволить зменшити витрати на суму 550500 грн, при цьому витрати на його проведення складуть 84326,4 грн.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В цілому, проведений моніторинг взаємодії суб'єктів господарювання в умовах глобальних викликів дозволить керівництву оцінити надійність партнерів та доцільність взаємодії з ними, що особливо необхідно в умовах глобальних викликів і військового стану в Україні. Також слід зазначити, що в умовах сучасної геополітичної обстановки та військового стану в Україні з метою покращення ефективності системи моніторингу на підприємствах особливого значення набуває

здатність реагувати на різноманітні ситуації кризового та непередбачуваного характеру. Своєчасне виявлення кризових ситуацій при взаємодії з суб'єктами зовнішнього і навколишнього середовища забезпечується впровадженням ефективних систем моніторингу, здатних структурно реагувати на значну динаміку зміни поточної обстановки та функціонувати в умовах невизначеності інформації. Тому, необхідно забезпечення адаптивних властивостей систем моніторингу взаємодії суб'єктів господарювання в умовах глобальних викликів і соціально-поведінкових обмежень. Адаптація, яка визначається як цілеспрямована зміна параметрів, структур і властивостей системи у відповідь на дії зовнішніх і внутрішніх чинників є необхідною для забезпечення ефективного функціонування системи та її елементів. Саме адаптивність моніторингових систем забезпечує здійснення механізму функціонування регулювань, що дає змогу активно впливати на структурні елементи системи з метою збереження або зміни напрямів та темпів розвитку об'єкту моніторингу.

SUMMARY

Tatar M., Dziubenko O., Ostroushkina N. Monitoring the reliability of the enterprises' interaction with external environmental in global challenges conditions.

The article considers the concept of monitoring, describes the types of monitoring by different classification criteria. It is proposed to consider monitoring as a constant, systematic observation of the main quantitative and qualitative parameters of economic entities with elements of analysis, evaluation and forecasting, taking into account environmental, external and internal factors. The subjects of interaction and the main issues that interest them, as well as the tools of interaction are identified. The method of rating assessment of expediency and reliability of interaction with subjects of external environment is offered on the basis of such indicators as interest of the partner in cooperation, experience of interaction of participants of the conflict, trust in relations with the partner, long-term partnerships, efficiency of feedback, technical compatibility, compatibility of individual and collective goals, speed of partner's reaction to changes, business reputation of partner, price competitiveness of partner, competitiveness of partner on terms of order fulfillment, competitiveness of partner on qualitative parameters, closeness of interrelation. The availability of equipment and technical base; the availability of employees with appropriate qualifications who have the necessary knowledge and experience; availability of documented experience in the implementation of similar agreements; availability of financial security must also be taken into account. The proposed method will assess the reliability of partners, the feasibility of interaction with them; will make possible to choose the optimal variant of participants in the interaction, methods of organizing effective and reliable relationships with them on the basis of the results of rating assessment. The level of efficiency of the monitoring system is determined, the essence of which is to save costs or increase income at the lowest cost of its implementation due to decision-making based on monitoring results. Timely detection of crisis situations in interaction is ensured by the introduction of effective monitoring systems that can structurally respond to significant dynamics of changes in the current situation and operate in conditions of information uncertainty.

Keywords: interaction, global challenges, external environment, efficiency, monitoring, partnership, business entities

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шишкин А.И. Сущность, задачи и принципы мониторинга. *Экономика Северо-Запада: проблемы и перспективы развития*. 2004. № 1(19). С. 16-30.
2. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. М.: ИНФРА-М, 2007. 495 с.
3. Реймерс Н.Ф. Природопользование: словарь-справочник. М.: Мысль, 1990. 639 с.
4. Когут А.Е., Рохчин В.Е. Информационные основы социально-экономического регионального мониторинга. СПб.: ИСЭП, 1995. 142 с.
5. Галіцин В. К. Моделі та технології систем моніторингу в економіці : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.03.02. Київ, 2001. 31 с.
6. Едренова В.Н., Кавинов А.А. Система показателей мониторинга устойчивости региональной финансовой системы. *Финансы и кредит*. 2005. № 19. С. 4–12.
7. Березкина А.В. Концептуальные основы мониторинга конкурентной среды. *Маркетинг*. 2005. № 1 (80). С. 51-59.
8. Плисецкий Д.Е. Система мониторинга финансового сектора экономики. *Банковское дело*. 2004. № 9. С. 6–11.
9. Побурко Я.О. Моніторингові оцінювання складних соціально-економічних явищ розвитку регіону. Л.: НАН України; Ін-т регіональних досліджень. 2006. 306 с.
10. Яріш О.В., Дуда М.О. Моніторинг як складова управління різними сферами практичної діяльності. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*, 2013. № 24. С. 25-30.

11. Недобіга О.О. Моніторинг соціально-економічного розвитку підприємства. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Cher/2011_1/Nedobega.pdf (дата звернення: 05.04.2022).
12. Масленникова Н.Ю., Слинкова О.К. Понятие и сущность мониторинга с позиции системного подхода. URL : <http://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-suschnost-monitoringa-spozitsii-sistemnogo-podhoda> (дата звернення: 05.04.2022).
13. Круглова О. А., Козуб В. О., Чернишова Л. О. Систематизация видов мониторингу в управлінні підприємством. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 183-189.
14. Чумак Г.М. Управління еколого-економічним розвитком промислових підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Харків, 2021. 337 с.
15. Курбатова Ю. Л. Методичне забезпечення оцінки ефективності міжфірмових відносин на засадах ціннісного підходу. *Економічний аналіз*. 2013. Том 13. С. 295-302.
16. Рябкова О.В. Моніторинг економічних показників результативності машинобудівних підприємств. : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Львів, 2018. 222 с.

REFERENCES

1. Shyshkyn A.Y. (2004) Sushchnost, zadachy u pryntsyupy monytorynha [The essence, objectives and principles of monitoring]. *Economy of the North-West: problems and prospects for development*, 1(19), 16-30.
2. Raizberh B.A., Lozovskiy L.Sh., Starodubtseva E.B. (2007) *Sovremennyi ekonomicheskyi slovar* [Modern economic dictionary]. M.: YNFRA-M (in Russian).
3. Reimers N.F. (1990) *Pryrodopolzovanye: slovar-spravochnyk* [Nature management: reference dictionary]. M.:Mysl (in Russian).
4. Kohut A.E., Rokhchyn V.E. (1995) *Informatsyonnye osnovy sotsyalno-ekonomicheskoho rehionalnoho monytorynha* [Information bases of socio-economic regional monitoring]. SPb. : YSEP (in Russian).
5. Halitsyn V. K. (2001) *Modeli ta tekhnolohii system monytorynhu v ekonomitsi* [Models and technologies of monitoring systems in economics] (PhD Dissertation), Kyiv.
6. Edronova V.N., Kavynov A.A. (2005) *Systema pokazatelei monytorynha ustoichyvosti rehyonalnoi finansovoi systemy* [System of indicators for monitoring the stability of the regional financial system]. *Finance and credit*, 19, 4–12.
7. Berezkyina A.V. (2005) *Kontseptualnye osnovy monytorynha konkurentnoi sredy* [Conceptual bases of monitoring the competitive environment]. *Marketing*, 1 (80), 51-59.
8. Plysetskiy D.E. (2004) *Systema monytorynha finansovoho sektora ekonomyky* [Financial sector monitoring system of the economy], 9, 6–11.
9. Poburko Ya.O. (2006) *Monitorynhovi otsiniuvannia skladnykh sotsialno-ekonomichnykh yavlyshch rozvytku rehionu* [Monitoring assessments of complex socio-economic phenomena of the region]. L. : NAN Ukrainy; In-t rehionalnykh doslidzhen.
10. Iarish O.V., Duda M.O. (2013) *Monitorynh yak skladova upravlinnia riznyimi sferamy praktychnoi diialnosti* [Monitoring as a component of management of various spheres of practical activity]. *Scientific works of Kirovograd National Technical University. Economic Sciences*, 24, 25–30.
11. Nedobieha O.O. *Monitorynh sotsialno-ekonomichnoho rozvytku pidpriemstva* [Monitoring of socio-economic development of the enterprise]. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Cher/2011_1/Nedobega.pdf (accessed 05.04.2022).
12. Maslennykova N.Iu., Slynkova O.K. *Poniatye u sushchnost monytorynha s pozytsyyi systemnoho podkhoda* [The concept and essence of monitoring from the standpoint of a systems approach]. Available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-suschnost-monitoringa-spozitsii-sistemnogo-podhoda> (accessed 05.04.2022).
13. Kruhlova O. A., Kozub V. O., Chernyshova L. O. (2016) *Systematyzatsiia vydiv monytorynhu v upravlinni pidpriemstvom* [Systematization of types of monitoring in enterprise management]. *Problems of economy*, 1, 183–189.
14. Chumak H.M. (2021) *Upravlinnia ekoloho-ekonomichnym rozvytkom promyslovykh pidpriemstv* [Management of ecological and economic development of industrial enterprises] (PhD Dissertation), Kharkiv.
15. Kurbatova Yu. L. (2013) *Metodychne zabezpechennia otsinky efektyvnosti mizhfirmovykh vidnosyn na zasadakh tsinnisnoho pidkhodu* [Methodical support for assessing the effectiveness of inter-firm relations on the basis of a value approach]. *Economic analysis*, 13, 295–302.
16. Riabkova O.V. (2018) *Monitorynh ekonomichnykh pokaznykiv rezultatyvnosti mashynobudivnykh pidpriemstv* [Monitoring of economic performance indicators of machine-building enterprises] (PhD Dissertation), Lviv.